

**NÁRODNĚ
SOCIALISTICKÁ
STRANA**

Národně socialistické hnutí začalo u nás vznikat v devadesátých letech minulého století, kdy se skupina funkcionářů ze sociální demokracie pokusila vytvořit vlastní stranu z nacionálně orientovaných dělníků a řemeslníků. K založení nové České strany národně sociální došlo 30. března 1897 a brzy se dostal do čela národně socialistického hnutí Václav Klofáč, který je také vedl po celé období první republiky. Po vzniku Československé republiky došlo ve straně k organizačním změnám, které se projeví navenek přijetím nového programu i názvu Československá strana socialistická. V novém programu se vyslovila strana pro třídní boj a zespolečnění výrobních prostředků vyvlastněním a jejich převodem do správy odborových organizací a družstev; tyto cíle však spíše byly zaměřeny k uklidnění revolučních mas než ke změně v kursu politiky národně socialistické strany, která vždy byla pevnou oporou buržoazní republiky. Sjezd strany v roce 1930 již navenek plně projevils své zásady, když pokrokový program z roku 1919 nahradil novým, ve kterém byl zcela odmítnut marxismus a zásada třídního boje.

S touto změnou kursu politiky socialistické strany v první polovině dvacátých let nebyli všichni členové této strany srozuměni. Ve straně došlo k velkým rozporům a vytvořila se také opozice skupiny bývalých anarcho-komunistů, která byla v roce 1923 pro hlasování proti reakčnímu zákonu na ochranu republiky z národně socialistické strany vyloučena. Tato skupina v čele s dr. B. Vrbenským se téhož roku spojila s Neodvislou sociálně demokratickou stranou a vytvořila tzv. Socialistické sjednocení, přejmenované v roce 1924 na Nezávislou stranu dělnickou. Samostatnost této malé politické strany skončila v roce 1925 přechodem jejich členů do KSČ. Nesouhlas s oficiálním kursem strany najdemé dokumentován i v tisku. Od 1. března 1923 začal v Brně vycházet opoziční list československých socialistů Průboj, který organizovali Š. Dobrovolný, V. Relich, J. Lieberzeit, V. Matula aj. Časopis ve svém programovém prohlášení pranýřoval měšťácké tendence v socialistické straně a orientoval se k dělnictvu. Byl vydáván až do zemské konference politických organizací Socialistického sjednocení na Moravě, která se konala 9. prosince 1923 v Brně. V obsahu listu se projevoval silný odpor proti odklonu socialistické strany od dělnické a třídní politiky v četných článcích, s jejichž autory stejně jako s uvedenými redaktory listu se setkáváme později v komunistické straně.

Národně socialistická strana získala více stoupenců v Čechách než na Moravě, kde jejich zastoupení bylo slabší. V prvních volbách do parlamentu z roku 1920 získali čeští socialisté 500 821 hlasů, z toho na Moravě celkem 89 890 hlasů a z toho v brněnském volebním kraji, který měl ze všech moravských volebních krajů nejvíce stoupenců této strany, jen 35 605 hlasů. Tento stav členské základny se na Moravě podstatněji změnil v její prospěch až začleněním někdejší Národní strany práce v roce 1929 do národně socialistické strany. Stranu tvořili především příslušníci maloburžoazie, úřednictva, zřízenectva a také málo uvědomělé vrstvy dělníků, kteří se nechávali unést představami

PRŮBOJ

Oposiční list 74447
československých socialistů.

Vychází každého 1. a 15. v měsíci.
Předplatná: roční K 19.—, půlroční K 10.—, čtrnáctidenní K 2.75. Jednotlivé číslo 60 haléřů.

Ročník 1.

V Brně dne 1. března 1932.

Číslo 1.

Uvědomujeme revoluční charakter svých článků a vyzýváme jednotlivce oportunistů politický. Článek může menšinová solidární spolupráce s námi být odhodlána se utratit přelomem. Zdravujeme utratit jedinou socialistického lidu. (Z programu č. 1932)

Prohlášení.

Bratři a sestry!

Socialismus v naší republice září jediný posel za druhé. Rusko je na postupu nejen ve všech oborech státního života — ale — což je nejméně — rusko odná ve všeobecné rozvoje, naša své místo i v socialistických stranách.

I v naší straně jsou lidé, kteří jsou pomocníky nejbližších reakcionářů v tomto světě. Jsou to měřičské bučky, které otravují organismus celé naší strany a znají se svým vlivem, který je velmi značný a mnohdy rozhodující, zavírají stranu československých socialistů do vod měřičské politiky. Tito měřičci se socialistickými legitimacemi jsou státním nebezpečím pro socialistický charakter programu naší strany, jelikož tímto lidem jsou zvidněné naše záměry na přechod k nové straně.

Upozorovali jsme na toto nebezpečí a snažili jsme se již dříve o nápravu v rámci strany — leč marně. Vedení strany znevažovalo nám styk se stoupenci a nechtělo přistoupit ani diskuse s spornými otázkami nejen v lidech strany, ale dokonce ani v organizacích.

Situace ve státě a poměry ve straně jsou takové, že měřiči byto by zločinnou stranou a socialistem. Proto je nutno otevřeně promluvit a říci slova zprávy stranou přímou pravdu.

Radíme si sebojící o třídním boji, revoluci, internacionálistice, kooptaci, jednotné proletářské frontě a stejně tak i o poměrech ve straně. Ke každé otázce a události v politickém životě zaujímáme pevně socialistické stanovisko. Radíme namířené odhalovat všechny filozofie ve straně a bezohledně kritizovat vše, co je v rozporu s programem strany.

Hlásíme se k radikálně-socialistické opozici ve straně a proto postavíme socialistem naše vlás.

Na svůj život přijímáme velkou myšlenku jednotné proletářské fronty, která je ochotna přistoupit se všemi oběti, jelikož komunisty náš cíl — osvobození pracující vrstvy, má být jediným cílem sjednoceného a spojeného proletariátu.

Bratři a sestry!

Naším úkolem není rozbití strany, ale její očista od lidí, kteří mají nekonečně blíže k anarchismu, než k pozitivnímu socialismu. Zdravujeme na všechny strany, že státní pevně na programu českou stranu socialistickou a jsou lidé k tomuto programu nás donutili vybarcovat vás z klidu a odvolali se k vašemu socialistickému svědomí. Vše záleží na vás, čtíte a přemýšlejte, pracujte usilovně v organizacích politických, snažte se, aby v nich vanul duch pozitivního socialismu a spevňujte organizace, odbojové pro další zápasy třídní třídy.

Chceme stranu československých socialistů přivést na cestu opravdové třídní socialistické politiky a zbavit ji měřičské ideologie i pasocialismu.

Za tu naši velkou, vášnivou víru v socialismus budeme však špičkat a zářdovány. Ale to nás nepřekvapí a nezaleká. Neustoupíme před žádným špičkatím a vyhrožováním, ale půjdeme klidně za svým cílem: očistou strany.

Vy pak, kdo s námi souhlasíte, čtíte a rozlišujete náš list všude, kdo bý proletářská síla, jež chceme prochnouti důvěrou v socialismus a velkou myšlenkou proletářské solidarity.

Redakce.

A. D.

Vševědění.

Tak vítáme Tě, dráh — evoc! —
i pravdy květ, jenž z krve Tvou ráší!
Buď lidu tím, čím chlebě Tě mlí naši —
a měřím hyním! — Bzučí naše roje
a chlebě ven, výš ke slunci a pravdě!
My chleba, živost — hučí roj — a mír
já chceme!

Dnes nejděh je lích melodie
těch páh bratři vlastenecké loze;
nám není chlouberu sloužit za odnože
a dět se dít, — Krve odboj bíle
a mozel hnusavý dnes páh v dlaní.
Je leny sláti, dětí moří hlad,
(Tot čm je páh bratři, na přiklad,
a na takové činy lidstvo — púje...)

A mozel hnusavý, že páh v dlaní,
tot v boj! — A mírú k potěhnutí!

Petr Kropotkin*):

Na kterou cestu se přidáte?

L

Zabaveno.

Zabaveno.

Po konfiskaci druhé opravené vydání.

tzv. národního socialismu. Organizačně byla strana národních socialistů rozdělena na dva zemské výbory se sídlem v Praze a v Brně, v čele s pražským ústředním výborem. Nižší složkou byly župní organizace, které se kryly s územním rozsahem volebních krajů do poslanecké sněmovny, a uvnitř žup byly volněji vytvářené tzv. obvody. Tisková politika národně socialistické strany se vyvíjela podle potřeb organizační struktury strany, tisk byl poměrně početný a do značné míry vycházel vstříc místním požadavkům. Jednotlivé tituly národně socialistického tisku jsou sledovány v rámci župní organizační struktury.

Jihlavská župa. Podle volebních výsledků měla 10. jihlavská župa nejmenší počet národně socialistických stoupenců ze všech moravských krajů. Její tiskové orgány však byly dosti četné. Organizačně se jihlavská župa skládala ze tří obvodů, které měly sídlo v Jihlavě, ve Znojmě a v Třebíči.

Pro celou jihlavskou župu začaly od 1. ledna 1924 vycházet ve Znojmě dva týdeníky, z nichž pro severovýchodní část župy byla určena Pravda a pro Jihlavsko a západní Moravu Česká Jihlava. Tento celožupní záměr brzy zanikl a od října 1925 se Česká Jihlava změnila v Jihlavský obzor, jenž se stejně jako Pravda stal hlavičkovým listem Horácka a vycházel s určením pro jihlavský obvod župy. Oba listy zanikly v dubnu 1927 a jihlavský obvod měl mít svůj národně sociální týdeník až od června 1930 ohlášením listu Slovo Českomoravské vysočiny a jeho hlavičkového listu Podyjské listy. Tyto listy však nebyly zjištěny (k jejich vydání pravděpodobně nedošlo); zánik Slova Českomoravské vysočiny byl ohlášen 9. října 1931.

Třebíčský obvod byl pro jihlavskou župu v tiskové politice místem s nejdelsí tradicí, jež vycházela ze skutečnosti, že Třebíč byla do roku 1918 střediskem 3. kraje národně sociální strany na Moravě. Od roku 1911 vycházel v Třebíči socialistický týdeník Horácko, který od roku 1918 vycházel pravidelně až do 2. prosince 1938, kdy strana vstoupila do Národní jednoty a Horácko zaniklo. List byl tištěn v místních tiskárnách a měl poměrně dobrou soustavnou zpravodajskou a redakční úroveň. Od roku 1932 rozšířil svůj obsah o vložku, která byla mutací zpráv a článků z ústředního Českého slova a později Moravského slova, tištěného v Praze a později v Brně.

K národně socialistickým listům náležely také moravskokrumlovské Zájmy lidu. První dva ročníky vycházely z iniciativy místních kulturních pracovníků, které tamější Národní knihtiskárna podporovala poměrně levným tiskem a zajištěním administrace zdarma. Přesto to byly finanční potíže, které způsobily zánik listu v květnu 1924. List byl obnoven po půl roce od 26. února 1925, ale již jako orgán čs. socialistů. Samostatnost pozbyl v roce 1926, kdy vycházel jako hlavičkový list týdeníku Horácko v Třebíči. Na Moravskokrumlovsku však nebyli spokojeni s takto šířeji zaměřeným týdeníkem a usilovali o navrácení k dřívějším poměrům, k čemuž došlo od 15. září 1927, kdy se Zájmy lidu vrátily do tiskárny v Moravském Krumlově a staly se místním týdeníkem pro tento a hrotovický soudní okres, a vycházely až do března 1929, kdy došlo k jejich sloučení s brněnským listem Náš týden.

Znojemský obvod měl svůj týdeník Znojemsko, který vycházel od září 1919 až do roku 1938. Od října 1925 přibýly ke Znojemsku hlavičkové listy Budějovsko, Jemnicko a Mikulovsko. Když v Brně vznikl nový týdeník Náš týden, stalo se z finančních důvodů Znojemsko od června 1929 jeho hlavičkovým listem a tisk přešel do Brna, avšak již bez tří jmenovaných hlavičkových listů; ty v květnu 1929 zanikly. Znojemsko vycházelo v Brně v letech 1929—1934 poměrně

SOCIALISTICKÁ BUDOUCNOST

LIST ČESKÝCH SOCIALISTŮ NA MORAVĚ.

Vychází každé úterý a pátek s datem příštího dne. — Jednotlivé číslo po 12 hal. — Předplatné na rok 12 korun. — Redakce a administrace v Brně, Veselá ulice č. 4, II. poschodí. — Vydávatel: Zemský výkonný výbor české strany socialistické na Moravě.

Obsah: Na úsvitě nové doby. (Ludmila Konecná.) — Dva úkoly Českého Brna. (Alois Konecný.) — K evokacím Lud. N. — Z úsvitu denunciací. (Dr. L. Hauf.) — Al listi opadá . . . — Doba a lidé. — Organizační vězník. — Blázn.

Na úsvitě nové doby.

Ještě nikdy nebrala jsem péro do ruky v náladě tak nevyličitelné jako dnes, v památný den — 8. listopadu — katastrofě hlohorské. Smutek, který ještě po 300 letech v den ten ulétal na naši mysl, jest rozptýlen a odvanut velkým dějem národního osvobození.

Člověku jest svátě radostno; každému chtěl by říkati: bratře, sestro, každému chtěl by stisknouti upřímně ruku. Počkáváme se neznámi a usmíváme se na sebe: rozumíme si, neboť všem nám je v duši stejně svátě a krásně: Jsme svobodni! Svoboda je vlasti, svoboden je národ!

To, co zdávalo se tak mnohým i mezi námi utopii, nespokojeným snem a v co přes to pevně věřily řady českých socialistů, stalo se skutkem. Tak náhle stalo se skutkem všechno to, co jsme tak dlouho vytrvale chtěli, v co jsme věřili celou silou své duše a stalo se zásluhou českých lidí: své domy přemýšlení silnou a jistou prací našeho T. G. Masaryka, kterou stejně mině podepřely české legie. Tisíce dobrořech a věrných českých hochů vylily za myšlenku tu svou krev, daly za ni své životy: v daleké Sibiři, ti v Itálii, ti ve Francii — ach ano, ti slavní naši rekove-mu: čedníci na Chemin des Dames! — Stále vybavuje se představa těch čtyřficet lidí. A teď tam se oblévavších, jež rozhodly boj v náš prospěch; blázně klesá do útlamí a slzami zalévají se oči. — Než, vzhůru žela a jako protějšek pietních slov psaných na palízkách domy, v nichž leželi ranění čestní legionáři: „Chodte kolem po špičkách, v tomto domě odpočívá český hrdina!“, nechtě z osvobozené vlasti z milionů duší zalézá vzpomínka k českým hrobům tam v dáli a miliony hlasů nechtě znějí vroucně: Věčná sláva a vděčnost Vaší památce, Vy drazí a velcí mrtví, neboť z Vašeho ohromného hrobu posvícena Vaší krví vzrostla svoboda českému národu!

Včera ještě ujatelní jhem riziněd ne-nohli jsme svobodně ani vydechnouti a dnes svobodni jejich zásluhou, jejich prací, jejich obětmi a jejich krví, těch velikých a silných bratrů, již provedli ten ohromný revoluční převrat (až neslýchaným dosud způsobem daleko za hranicemi vlasti!

Po tvrných chvilicích neovladatelného — tak přirozeného — vyplnutí citů, po řádu radosti a plesu přichází klidná rozvaha. Před našim zrakem rozvíjí se všechna ta o-

hromná spousta, způsobená čtyř a půlletou válkou i staletým tvrdým a nespravedlivým systémem, jakým se v Rakousku proti Čechům vládl. Přehlédáme-li celou tu zhoubu i všechno to utrpení válkou způsobené, jest nám zřejmo, že ze všech nejvíce trpěl pracující lid, jeho příslušníci na frontách, jeho ženy, jeho matky, jeho děti. V slzách, o hladu a s bolestí čekali, až udeří hodina nové lepší doby. Dnes ta hodina přišla a my ji s úškerým pozdravem a žehnáním vítáme, protože věříme, že všem těm, kdož trpěli a strádali, přináší osvobození, že přináší svobodu a rovnost pro všechny.

Svoboda a rovnost musí býti však vybudována. Po dnech radosti a plesu musí přijíti dny tuhé, ukázněné, organizované práce, aby osvobozený národ stal se hodným obětí, pro něj přinesených, krve pro něj prolité a nadějí do něj kladených. Každé ruce, každého mozku, každé schopnosti bude dnes třeba k vybudování nového českého života.

Vedení nových věcí ujímá se dosud vyhraně muž. Do Národního výboru, do správních, vyživovacích a odborných komisí nebyla dosud povolána žádná žena. Než my dovedeme býti trpělivy. Chápeme, že dnes jde v přední řadě o udržení pořádku, že je třeba silných ruk, aby chod mladého státu nebyl v prvních hodinách života vyšinut a kolejí. Jsme s tím srozuměny a počkáme, až národ bude mti kritickou přechodní dobu za sebou a přikročí k tvorbě vlastní budouvy, v níž budoucí jeho pokolení mají žiti. Při tomto vlastním tvrdém díle nesmí býti ženy pominuty, neboť státní základy pro nový společenský pořádek, pro budoucí sociální a kulturní život českého lidu v československé lidové republice nemůže se diti bez účasti a vlivu žen, nemají-li hned od prvního základního kamene vylučovati v jednostrannost, nespravedlivost a neživotnost zaniklého systému.

Ludmila Konecná.

Dva úkoly Českého Brna.

Před 4 roky, o slotu sokolském v Brně, pozdravovaly se jednotlivé čety Sokolů a brněnskými Čechy slovy: „Al — Al! — Al! — Al! — Brno!“

Co bylo tehdy tužbou, vzdáleným cílem našeho národnostního boje, je dnes skutečností: německého Brna není více, od středy, 7. t. m., patří minulosti.

Čítate a rozšiřujete „Socialistickou budoucnost“!

Neobcí dnes vzpomínají křivě a protivenství, jež pán — brněnským Čechům — bylo se strany brněnských radnic snášen, byla našim chlebem vzdorů a řízení neujdou zastaralému trávu.

Jedná se přebírání a provedení občeství a zápravy ve správě obecní. Není však možno začít do křivě napraviti, co tu ve všech otázkách obrátit správy do dlouhou řadu let za činnosti českého obyvatele naprosto bylo, proto důstojně a otiskou a zápravou počítá tam, kde stánek byl nejkřivější a nebezpečnější: ve školství a sociální občeství pán a občeství.

44 německé, národním obce vydržené mateřské školy mají jediný cíl: připravit českých dětí do německé školy.

Německé občeství školy — 17 chlapců a 15 dívek — byly přeloženy k německé škole, různé podmínky do těchto škol ačkou a vzhledem jakmile se s nimi vyhou, zůstane poloprázdné. To bude pak našim přemýšlením škol.

Měšťanských škol mají československé děti 6 pro chlapce, 7 pro dívky; my Čechové a ni jediné.

Reakční síly českých škol, škol a různých dohodů a politických skupin a hlavně národních škol ustupují odhládu.

Péče o chudé a lidumilná činnost v českých školách pro ochranu dětí, v útlukách mládeže, strádání, potřebách starších, podporování chudých lidí, neděle se dle zásad činnosti humanitní a podle stopad potřeb na národním školství a nově, ať už na proudu mládeže sledované posilování občeství v Brně. Kdežto na pt. na společenské zápravy, státní hlavně pro rodiny, které své děti do německých škol posílají, reorganizace občeství brněnského roku 1917 a pak milionů korun, musela o tvorbě občeství starati se soukromá dobročinnost (české občeství).

„Chudinská komise“ byla dobročinná a politickým agitací robita.

Sociální spravedlnost musí se dobiti každému bez ohledu na politické a národnostní, když byli dopraveni zvláštní. Mladí tedy také v oboru chudinské péče města Brna našim prostředkem mládeže a skutečná politická mládež tu se stoupliti na místo dřívějšího boje a až do té doby, kdy se v oboru občeství bude udržovat mládež občeství, který věří, aby vše občeství občeství.

Na ukázkou zdarma.

Za 20 hal.

Moravské slovo

Oršem, bída je nepřekáž, nejen illness, ale i mravní, duchovní... Ustojme, aby mezi námi žebračka nebyla. To je ten náš Český ideál (T. G. Masaryk).

Roč. I. (XXIII.)

V Brně ve čtvrtek 1. ledna. 1925.

Čis. 1.

Ročník XV. - 10. číslo.

V Píerově dne 8. března 1935.

50 haléřů.

HLASATEL

Časopis českoslov. strany národní socialistické pro Hanou, Valašsko a Severní Moravu.

A-Zet

40 hal.
V pátek dne
1. ledna 1937
číslo 1

Na prahu nového roku...

VLAD. POLIVKA, POSLANEC N. S.

Minej rok byl bohatý na mnohá události, které nás nepřetržitě táhly od starosti a vývoj světového míru a tím aj v životě našeho národa. Dnes se před námi otevírá nový rok s novými úkoly. Časť z nich se obrátí v úkolůch a bezpečnosti a u nás, kde neustále pokračujeme v práci a v úsilí, je třeba, aby se v tomto roce uskotočily všechny naše plány a úkoly.

Poslanec národního představenstva dr. Ed. Beneš dne 31. XII. nám napsal: "V tomto roce se uskotočí všechny naše plány a úkoly. Časť z nich se obrátí v úkolůch a bezpečnosti a u nás, kde neustále pokračujeme v práci a v úsilí, je třeba, aby se v tomto roce uskotočily všechny naše plány a úkoly."

Slovenské hospodárstvo
do nového roku

1937

České slovo

Soobota 1. ledna
Mor. Ostrava - Olomouc - Zlín
Ročník X., 1935. - číslo 1.

40 h

za nízkého nákladu 500 výtisků. Přenesení tisku Našeho týdne do Prahy mělo za důsledek i zánik Znojemska, jež bylo obnoveno až od 24. června 1936. Mělo od té doby podobu listu rozmnožovaného cyklostylem čs. strany národních socialistů v Brně, který byl vkládán do tištěného Našeho týdne. Až od 14. prosince 1936 nabylo Znojemsko opět formu samostatného týdeníku, tištěného pražským Melantrichem, bylo však ve skutečnosti opět hlavičkovým listem Našeho týdne.

Brněnská župa. Brno bylo sídlem zemského výboru a současně 11. župy, jejíž území se shodovalo s volebním krajem. Jako zemský orgán strany vycházel od 13. listopadu 1918 ústřední list Socialistická budoucnost. Ta vycházela nejprve dvakrát týdně v průměrném nákladu 3500 výtisků. V roce 1919 se z listu stal deník, který tak vycházel až do roku 1924 s výjimkou kratší doby od listopadu 1921 do května 1922, kdy vycházel dokonce dvakrát denně, obdobně jako jediné česky dvakrát denně vycházející Lidové noviny; náklad Lidových novin však byl desetkrát vyšší. Tisková samostatnost národních socialistů brzy ustoupila, když Socialistická budoucnost přestala 31. prosince 1924 vycházet a byla nahrazena odpoledníkem Moravským slovem. Příčinou ztráty tiskové samostatnosti bylo, že zemský výbor nedisponoval dostatečnými finančními prostředky a na počátku dvacátých let nemohl držet krok s jinými dobře prosperujícími listy. Moravské slovo bylo hlavičkovým listem odpoledního vydání ústředního deníku Čs. strany národně socialistické České slovo, jež vydával pražský Melantrich.

Melantrich, akciová společnost pro průmysl grafický a nakladatelství v Praze, byl největším novinářským závodem v Československu za první republiky; v roce 1937 zaměstnával 2129 osob. Hlásil se ke straně národních socialistů, byl však spíše podnikem, v němž politiku určoval jeho ředitel Jaroslav Šalda.¹ Šalda vystihl nejvhodnější zaměření svého tisku na střední vrstvy a vytvořil po vzoru západního komerčního tisku nový typ novin, kterým dal moderní tvář. J. Šalda vyhověl zájmu o místní zprávy a vyšel mu vstříc nejen rozšířenou sítí redakcí, ale zejména množstvím mutací Českého slova. České slovo mělo ranní a večerní vydání, přičemž jen ranní vydání s poměrně nízkým ztrátovým nákladem bylo oficiálním orgánem národních socialistů. Odpolední vydání Českého slova bylo řízeno přímo Melantrichem a v letech 1937—1938 vycházelo v nákladu přes 650 000 výtisků denně. V řadě mutací se vždy vyměňovala jedna strana místních zpráv a obsah ostatních stran se tiskl ze stejných matric v celém nákladu. Pro moravské mutace Českého slova byly ústřední matrice denně zasílány do filiálních tiskáren Melantricha v Brně a v Ostravě.

Moravské slovo začalo vycházet v Brně od 1. ledna 1925 a tisklo se zde téměř půl roku v nákladu 8300 výtisků denně. Bylo pokračováním Socialistické budoucnosti nejen novým názvem, ale také obsahem a pojetím. Vycházelo ze zásady melantrišského tisku, podle které čtenář novin si již nežádal dlouhých úvah a úmorných statí — nemá prostě kdy, aby je četl; list by měl být úplnou kronikou denních událostí, přehledem nových jevů a myšlenek dne. Obsahově je možné pokládat Moravské slovo za jiný titul než ústřední České slovo. Od 10. června 1925 přešel tisk Moravského slova do centrální tiskárny Melantricha v Praze, kde nadále již vycházelo jako hlavičkové vydání Českého slova, od něhož se lišilo jen mutací místních zpráv. Tisk se vrátil zpět do Brna až od 4. června 1935, pro tisk však bylo nadále používáno stejných matric, z jakých bylo tištěno České slovo. Moravské slovo vycházelo denně kromě pondělí

v poměrně vysokém nákladu (v roce 1936 činil 50 000 výtisků). Současně s přenesením tisku zpět do Brna v roce 1935 začal vycházet Pondělník Moravské slovo jako formálně samostatný časopis. V tiskárně Kramerius se rozšiřoval provoz a dělaly se další technické přípravy, které vedly až k převzetí této tiskárny jako filiálky pražského Melantrichu, a brzy potom začalo v Brně vycházet i Večerní Moravské slovo, jehož náklad prudce vzrostl až na 30 000 výtisků. Deník vycházel ve skutečnosti dvakrát denně. V létech 1937—1938 měla vycházet v brněnské tiskárně mutace Moravského slova pro Slovensko pod názvem Slovenské slovo.

Od 16. března 1936 pronikl Melantrich do Brna se svým dalším rozšířeným listem A-Zet, který měl obdobný charakter a často i zprávy jako Moravské slovo a byl v Brně veden jako hlavičkový list Moravského slova. A-Zet měl podobu celostátního listu tím, že články uveřejňoval česky i slovensky. V Brně vycházel ve dvou vydáních a textově se dosti odlišoval od dalších druhů tohoto listu, jež vycházely v Praze, v Ostravě a v Žilině. Současně vycházel A-Zet pondělník jako hlavičkový list Pondělníku Moravského slova. Náklad brněnského A-Zetu nebyl vysoký, v roce 1936 činil 15 000 výtisků, pondělníku bylo 20 000 výtisků. Od roku 1938 byl určen náklad A-Zetu pro Slovensko.

Od poloviny dvacátých let nebylo v Brně vlastního listu národních socialistů. Moravské slovo byl deník, který převážně uváděl přetiskované zprávy z pražského Českého slova a v Praze byl také tištěn a redigován. Tuto situaci vyřešil župní výkonný výbor národních socialistů obnovením žurnalistické činnosti, když od října 1927 se začal v Brně tisknout týdeník Týden, přejmenovaný v následujícím roce na Náš týden. Na vznik tohoto listu měl vliv i vzrůst členské základny, zejména přechodem členů z Národní strany práce. Příznivější podmínky vedly i ke vzniku měsíčníku Červená a bílá od 1. ledna 1930, který přinášel především politické komentáře a poznámky k vývoji republiky a k postavení strany, avšak bez valné teoretické úrovně. Tisk Našeho týdne se však v Brně dlouho neudržel, neboť v roce 1933 přešel do ústřední tiskárny v Praze, kde vycházel jako hlavičkový list Mladého Československa s určením pro brněnskou župu.

Ve druhé polovině třicátých let vznikly ještě pro jednotlivé brněnské obvodní organizační věstníky. Nejdéle vycházely Zpravodaj Horymír (1936—1940) pro politickou organizaci čs. národních socialistů Brno III, který od roku 1939 změnil název na Zpravodaj Národní jednoty Brno 29, a dále Židenický zpravodaj politických organizací československých národních socialistů v Židenicích (1936—1939). V roce 1938 vznikly postupně ještě další měsíčníky Maloměřický zpravodaj, Jundrovský zpravodaj a Žabovřeský zpravodaj.

Národně socialistické odbory byly početně důležitou složkou strany, v jejich čele byla Československá obec dělnická. Pro jednotlivé zaměstnanecké odbory vydávala Čs. strana národně socialistická své odborové časopisy, které vycházely převážně v Praze.² V Brně vycházel jen měsíčník Rozhled v létech 1919 až 1939 (náklad v roce 1910 byl 4000 výtisků a postupně klesal, v roce 1925 na 1800 výtisků). Pro mládež měla strana organizaci Svaz socialistické mládeže, v ženském hnutí pracovaly tzv. komise žen. Oporou strany byly také organizace jako brněnská Národní jednotka pro jihozápadní Moravu se svým Věstníkem Národní jednoty pro jihozápadní Moravu (1902—1938), přejmenovaným v roce 1934 na Hraníčářská stráž.

Na přelomu let 1922 a 1923 vyšlo několik čísel měsíčníku Ruce, který si svůj název zvolil podle jednoho z básnických děl Otokara Březiny a měl spojo-

vat studentské hnutí s národními socialisty; časopis sám nebyl řazen k politickým listům.

Olomoucká župa. Ve 12. olomoucké župě vycházel deník národních socialistů od října 1922 pod názvem Moravský večerník. Redakčně byl zpracováván obdobně jako jiné národně socialistické listy; byl to typický večerník se zájmem o senzací a zprávy patřící do rubriky »černá kronika«. Svou příslušnost k socialistické straně navenek neprohlášoval, list byl spíše existenčním podnikem Hanácké knihtiskárny, v níž se tiskl. Od roku 1936 ustupuje v obsahu od honby za senzacemi a změnil také politickou příslušnost tím, že přešel k republikánské straně a v roce 1937 se prohlásil za bezbarvý politický list.

Druhým deníkem pro olomouckou župu bylo mutační vydání Českého slova, které se tisklo v ostravské filiálce Melantrichu a vycházelo s určením pro Olomouc od listopadu 1929 do června 1937, kdy zaniklo sloučením s ostravským vydáním.

V prostějovském obvodu vycházel týdeník Pokrok, který svým vznikem v roce 1900 patří k nejstarším socialistickým listům. Po přerušení vycházení po dobu světové války byl obnoven až v únoru 1919 a usnesením župní konference ze 6. června 1920 byl určen za župní týdeník pro celý obvod olomoucké župy. Z finančních důvodů došlo ke spojení Pokroku s přerovským Hlasatelem v jediný list, ve kterém byly zařazeny rubriky jednotlivých měst a krajů. List nadále nesl název Pokrok a vycházel vždy ve čtvrtek v Prostějově. Přestože od ledna 1922 byl obnoven Hlasatel s určením pro severní část olomoucké župy, zůstal Pokrok hlavním týdeníkem pro celou župu. Od roku 1925 měla část nákladu Pokroku vycházet formou hlavičkových listů pro jednotlivé okresy pod názvem Draňansko (1925—1926), Konicko (1925—1930), Olomoucko (1926—1932), Plumlovsko (1925—1930) a Vyškovsko (1926—1930). V roce 1932 nabyl Pokrok podobu valné většiny moravských národně socialistických týdeníků, když jen dvě až čtyři strany byly tištěny v dosavadní tiskárně V. Horáka v Prostějově, větší část listu pak přetiskoval Melantrich v Praze z ústředního Českého slova. Tato podoba listu však nepřispívala k posílení pozic národních socialistů v župě. Pokrok proto zanikl v únoru 1936 a od dubna téhož roku začal vycházet Nový pokrok, který byl orgánem prostějovského okresního výboru. Nový pokrok byl tištěn celý v prostějovské tiskárně a zaměřil se na místní události, jeho rozsah se však zmenšil proti dřívějšímu listu na polovinu.

V holešovském obvodu vycházel od června 1919 týdeník Hlasatel, který byl tištěn v Přerově. Pro nedostatek finančních prostředků brzy došlo k jeho zastavení a sloučení s prostějovským Pokrokem od 1. července 1920. Hlasatel byl obnoven 7. ledna 1922 a od té doby vycházel již pravidelně s určením pro oblast Hané, Valašska a severní Moravy. Postupně vznikaly jeho hlavičkové listy, které obsahovaly shodné články s Hlasatelem až na nepatrné změny v místních zprávách. Byly to Holešovské listy (1924—1938), Jesenická stráž (1933 až 1938), Kojetínské hlasy (1924—1932) a Severomoravský kraj (1925—1932). Posledním hlavičkovým listem se stalo roku 1928 Kroměřížské slovo, které vycházelo od roku 1919 do té doby samostatně jako týdeník okresního výboru národních socialistů pro Kroměřížsko a Zdounecko. Ke změně u Hlasatele a jeho hlavičkových listů došlo v polovině roku 1932, kdy byly všechny listy sloučeny v jeden pod společný název Hlasatel. Rozsah byl zvětšen při nezvýšeném předplatném, což bylo umožněno přebíráním valné většiny obsahu mutací zpráv z odpoledního vydání pražského Melantricha v Praze, a doplňován jen dvěma stra-

nami místních zpráv tištěnými v Přerově. Po kratší přestávce byly brzy obnoveny hlavičkové listy Jesenická stráž a Holešovské listy a v obvodu vycházel Hlasatel s těmito dvěma hlavičkovými listy až do 7. října 1938, kdy oznámil svůj zánik v souvislosti se zastavením dosavadního systému politických stran.

Uherskohradištská župa. Ve 13. župě byly vydavatelské poměry národně socialistické strany po celé období první republiky ustálené. V župě vycházel týdeník Naše Slovácko, který začal vycházet 19. září 1919 v Kyjově. Od roku 1921 přešel jeho tisk i místo vydání do centra župy v Uherském Hradišti a zde list vycházel až do 16. září 1938. Obsahovou náplní se list podobal jiným župním týdeníkům moravských krajů, když od ledna 1932 kromě místních zpráv tištěných v Uherském Hradišti obsahoval článkovou část tištěnou ústředně v pražském Melantrichu.

V průmyslovém centru 13. župy ve Zlíně vznikl v prosinci 1934 místní měsíčník Náš zpravodaj. Přinášel organizační zprávy místní organizace národně sociální strany, trpěl však nedostatečným kontaktem s funkcionáři a nedostatkem podkladů ke zprávám. Výbor místní organizace se proto usnesl na povinném odběru Našeho Slovácka, které by mělo místní zprávy obsahovat, a rozhodl se vydávání měsíčníku zastavit. Náš zpravodaj však zanikl ke stejnému datu 16. září 1938 jako Naše Slovácko.

Moravskoostravská župa. Týdeník pro 14. moravskoostravskou župu začal vycházet od 5. dubna 1919. Původně plánovaný název Český socialista se neuplatnil a list začal vycházet pod názvem Velká Ostrava. Od ledna 1920 došlo ke změně názvu na Moravsko-slezské listy a od září 1922 na Bezručův kraj. Když byl v roce 1926 Jiří Stříbrný z národně socialistické strany vyloučen pro fašistické tendence, vytvořil si vlastní stranu slovanských národních socialistů. Na Ostravsku se projevila tato skutečnost odštěpením opavské redakce Bezručova kraje od národních socialistů a přikloněním tohoto listu ke Stříbrného tendencím. Pro 14. župu začal vydávat župní výkonný výbor národně socialistické strany Nový Bezručův kraj, který byl tištěn od 6. května 1927 v Ostravě. Původní Bezručův kraj brzy ztratil členské zázemí a zanikl koncem roku 1928. Nový Bezručův kraj vycházel až do konce roku 1936. Od 1. ledna 1937 na něj navázala Národní stráž, která názvem chtěla vyjádřit postoj proti pronikání nacionalistického hnutí henleinovců v pohraničí, ale také obranu proti levicovému hnutí komunistické strany.

V době, kdy Bezručův kraj byl v rukách fašistické skupiny Stříbrného, měly vycházet jeho hlavičkové listy, k nimž patřilo Naše Hlučínsko (1926—1928), Slovanský socialista (1928) a Plebiscitní poškozenec (1928). Všechny tyto hlavičkové listy Bezručova kraje byly přihlášeny za orgány slovanských národních socialistů, jejich výskyt ani skutečné vycházení nebyly zjištěny. V roce 1929 vznikl v Ostravě další týdeník Slezské slovo, který se prosadil jako nezávislý na Bezručovu kraji i jiných subvencích; brzy z finančních důvodů zanikl.

Melantrich pronikl na Ostravsko se svým Českým slovem poměrně pozdě. Bylo to až 17. listopadu 1929, odkdy se začala tisknout mutace odpoledního vydání pražského Českého slova také v ostravské tiskárně pro Ostravsko a současně další stejnojmenný deník jako hlavičkový list pro Olomoucko. V ostravské tiskárně Melantrich vycházelo od té doby České slovo až do konce druhé světové války. Od 23. září 1938 vycházelo ostravské České slovo dvakrát denně, když začal vycházet samostatný titul Večerní České slovo. Druhým deníkem

pražského Melantrichu byl A-Zet, který vycházel od července 1934 česky a slovensky a přinášel do značné míry stejný obsah jako tamější České slovo. Od roku 1935 vycházel A-Zet výhradně s určením pro Slovensko, kam byl v lednu 1938 také přeložen, a byl tištěn přímo v Žilině. Po zastavení bohatého systému politických stran v říjnu 1938 vznikl v Ostravě nový národně socialistický deník Telegraf, jenž vydával Melantrich souběžně vedle Českého slova.

POZNÁMKY

¹ Srov. Novinářský velkopodnik Melantrich, v knize *V. Dolejší, Noviny a novináři*. Praha 1963, s. 67–93.

² Z hlediska celého státu výtěžil materiál o socialistickém tisku zejména ze sjezdových protokolů národních socialistů do poloviny dvacátých let *Josef Harna, Noviny a časopisy československých národních socialistů po první světové válce*. Ve sb. *Sborník k dějinám 19. a 20. století*. Sv. 1. Praha 1972, s. 93–108.

BIBLIOGRAFIE

- A-ZET** 96
 Vych. v M. Ostravě, deník, ve formátu 47×32 cm.
 Maj. a vyd. Melantrich, a. s., Praha.
 Odp. red. Jan Handzel; od 11. 7. 1937, č. 162: Jaroslav Slabý; od 11. 8. 1937: Jan Handzel. Redaktor slovenské části od r. 1936: Franko Durďák.
 Typ. Melantrich, a. s., M. Ostrava; od 22. 1. 1938, č. 18: Melantrich, a. s., Žilina.
 První číslo vyšlo 25. července 1934, poslední v Ostravě 22. ledna 1938 (zanikl 13. března 1939).
 Roč. 1934, č. 173–270, po 6–10 s.
 Roč. 1935, 284 čís., po 6–10 s.
 Roč. 1936, 303 čís., po 4–12 s., 14 500 výtisků.
 Roč. 1937, 308 čís., po 4–12 s.
 Roč. 1938, 17 čís., po 4–10 s.
 Pozn.: Text český a slovenský, od roku 1935 vycházel s určením pro Slovensko.
 SVKOL III 80 855; MS ČSA 198; NK IV 2; UKBo Nov-140 755.
- A-ZET** 97
 Od 11. 10. 1938 č. 239 v hlavičce označen: **Bratislavský**.
 Vych. v Brně, deník, ve formátu 47×32 cm.
 Vyd. Melantrich, a. s., Praha.
 Odp. red. Jaroslav Křemen; od 3. 7. 1937, č. 129: František Durďák; od 29. 10. 1938, č. 255: Josef Chlup.
 Typ. Melantrich, a. s., Brno.
- První číslo vyšlo 1. března 1936, poslední 31. prosince 1938 (zanikl 13. března 1939).
 Roč. 1936, 254 čís., po 4–16 s., 15 000 výtisků.
 Roč. 1937, 255 čís., po 4–16 s.
 Roč. 1938, 306 čís., po 4–16 s.
 SVKOL III 80 855; UKBo Nov-144 410; UKBra S AA 120.
- A-ZET PONDĚLNÍK** 98
 Vych. v M. Ostravě, týdeník, ve formátu 47×32 cm.
 Maj. a vyd. Melantrich, a. s., Praha.
 Odp. red. Jan Handzel. Redaktor slovenské části Franko Durďák.
 Typ. Melantrich, a. s., M. Ostrava.
 První číslo vyšlo v červenci 1934, poslední v Ostravě v lednu 1938 (zanikl v březnu 1939).
 Roč. 1934, (24) čís., po 4 s.
 Roč. 1935, (52) čís., po 4 s.
 Roč. 1936, (53) čís., po 2–4 s.
 Roč. 1937, (53) čís., po 4 s.
 Roč. 1938, (4) čís., po 4 s.
 Od 21. 2. 1938 přešlo vydávání a tisk do Žiliny.
 UKBo Nov-140 755 (1936–37); SVKOL III 80 855.
- A-ZET PONDĚLNÍK** 99
 Vych. v Brně, týdeník, ve formátu 47×32 cm.
 Maj. a vyd. Melantrich, a. s., Praha.
 Odp. red. Jaroslav Křemen; od 21. 11. 1938, č. 47: Josef Chlup.